

Anmeldelser

Daniel Ziblatt, *Conservative Parties and the Birth of Democracy*, Cambridge University Press, 2017.

Ifølge flere forskere befinder vi os i en nu mere end 10 år gammel global, demokratisk recession, der fik yderligere vind i sejlene under finanskrisen med økonomiske kriser og stigende populisme til følge. For at forklare nutidens demokratiske tilbageslag og sammenbrud drages hyppige paralleller til mellemkrigstidens Europa under Den Store Depression.

I den nye bog *Conservative Parties and the Birth of Democracy* giver Daniel Ziblatt et kærkomment indspark til den klassiske debat om årsagerne til demokratisk sammenbrud og overlevelse i mellemkrigstidens Europa. Ved hjælp af en lang række metodiske teknikker – navnlig en række afslørende historiske sammenligninger på basis af et imponerende arkivarbejde – viser han således, at konservative partier var essentielle for demokratisk overlevelse men også for succesfulde demokratiske transitioner i første omgang. Konservative partier, der var organisatorisk stærke, dvs. hierarkisk styrede med et korps af professionelle ansatte og et net af lokale, geografisk spredte afdelinger, var aktive medspillere i demokratiseringsprocesser i det 19. århundrede og første halvdel af det 20., der udvidede stemmeretten til arbejderklassen og kvinder og afgørende beskyttede det demokratiske system ved at opsamle vælgere blandt populistiske højrefløjspartier og dermed modvirke radikaliserings. Det gennemgående eksempel er England (se især kap. 4-5), men også lande som Holland, Belgien, Sverige og Danmark analyseres. Navnlig i Tyskland (se især kap. 8-9), men også i andre lande hvor demokratiet brød sammen i mellemkrigstiden såsom Spanien og Italien, skete det modsatte. Her forhindrede svagt organiserede konservative partier prodemokratiske reformer ved at manipulere valg og sætte andre forhindringer op for lavere klassers legitime adgang til magten. Ligeledes manglede disse partier, i det omfang demokratiet alligevel slog rod, evnen til at aktivere nye skillelinjer, der kunne samle radikaliserede og traditionelle højrenationale.

Denne teori indeholder flere store bidrag til litteraturen. Her vil jeg nævne de, efter min mening, to vigtigste. For det første giver teorien en forklaring, hvor eksisterende fejler. Fx ses den så ofte studerede tyske case i et nyt lys, der afslører, hvorfor og hvordan befolkningen og den gamle elite i et ellers rigt, gennemindustrialiseret land i starten af 1900-tallet havde så svært ved at komme overens med principperne og praksisserne i et demokrati. Bogens

litteraturreview (s. 16-21) afviser moderniserings- og ulighedsteori samt politiske institutioner som alternative forklaringer ved forbilledligt at påpege uforklarede cases og bruge disse som afsæt til at formulere ny teori. Teoriens udsagnskraft bestyrkes derudover af dens kontraintuitive budskab: Snarere end at agere som demokratiets fjende nr. ét spillede Europas agrare og økonomiske eliter – de gamle monarkiers gamle inderkreds – en væsentlig, positiv rolle i demokratiske transitionsprocesser og i den efterfølgende stabilisering af disse demokratier. Den udfordrer derfor ellers veletablerede teorier om borgerskabet og arbejderklassen som demokratiets fanebærere.

For det andet sætter teorien mellemkrigstidens demokratier og deres skæbne ind i en længere historisk sammenhæng startende ved den Franske Revolution i 1789. Konceptualiseringen af en ”stabil” (*settled*) og ”ustabil” (*unsettled*) demokratiseringssti, der stort set adskiller et Nordvesteuropa med gradvist stigende demokratiniveau fra et Sydøsteuropa med drastiske demokratiske fremstød og tilbagefald, forbinder 1800-tallets (mod)revolutioner med den politiske turbulens i årtierne efter Første Verdenskrig. Men endnu vigtigere leveres en forklaring på konservative partiorganisationers oprindelse med udgangspunkt i denne historiske kontekst. Hvor parlamentarisme var institutionaliseret før universel stemmeret (til mænd) indførtes, havde konservative kræfter ikke eksklusiv adgang til statsapparatet og måtte i stedet opbygge en partiorganisation for at overleve. Dette affødte en stiafhængighed. I takt med at nye grupper blev inkluderet ved valg, havde konservative kun deres parti til rådighed til effektivt at sikre stemmeandele.

Ziblatts teori har dog også svagheder. Først og fremmest overvurderer Zi-blatt konservative partiers vigtighed i forhold til andre sociale grupper og politiske partier. Han modbeviser ikke de etablerede bidrag hos Ruescheme-yer, Stephens og Stephens (1992) og Ansell og Samuels (2014), som finder, at henholdsvis arbejderklassen og borgerskabet var de primære kræfter, der på forskellige stadier fremprovokerede demokratiske reformer. Samtidig indikerer bogens undersøgelser ikke, at konservative generelt var *firstmovers* i noget demokratisk fremstød – de reagerede i stedet på andres krav om mere demokrati med modstand eller samarbejde (se fx s. 109-111 om Englands reformer og kriser, 1884-1906).

Dernæst underspiller bogen det teoretiske spørgsmål om, hvad der vil ske, hvis selv et relativt velorganiseret konservativt parti taber et af de første valg efter en transition. I Colombia – en af de cases Ziblatt støtter sig til som ikke-europæisk eksempel på sammenhængen mellem et stærkt konservativt parti og demokratisk stabilitet – brød demokratiet sammen i 1948 efter flere års bitter magtkamp mellem de Liberale og Konservative *på grund af disse partiers brug*

af patron-klient forbindelser, der polariserede snarere end samlede. Som i flere andre latinamerikanske lande er det de stærkt organiserede partiers tætte forbindelser til statsapparatet, der undertiden har skabt gensidig mistillid mellem partier og fremprovokeret kupforsøg og borgerkrige – modsat forventningen i Ziblatts teori.

Mere generelt underspiller bogen den kombination af stærkt organiserede civilsamfund og statsapparater, som adskiller Nordvest- fra Sydøsteuropa og Europa fra resten af verden. Et sådant perspektiv kaster nyt lys over Ziblatts hovedcases. Fx var parlamentarisme generelt, men særligt i England, intimt forbundet med civilsamfundets styrke. Ligeledes var landadelens såvel som andre politiske kræfters adgang til statsapparatet begrænset af et autonomt bureaukrati, der fx udviklede sig i Skandinavien (og Tyskland) i 1700- og 1800-tallene. Dette er især problematisk for relevansen af Ziblatts teori i lande uden for Vesten, der gennemgående mangler (Nordvest)Europas forudsætninger inden for statsautonomi og civilsamfund. Her vil partier på begge fløje fortsat have incitament til at politisere kontinuerligt og om nødvendigt intervenere imod demokratiske valg.

Ziblatts bog leverer et vigtigt og velunderbygget bidrag til debatten om årsagerne til en succesfuld demokratisk udvikling og er derfor klart anbefalelsesværdig. For i går som i dag kan man lære, at alle signifikante interessegrupper, herunder også de afgående autokrater, skal have en stærk stemme i et nyt demokrati, for at en robust demokratisk transition kan komme i stand, og for at demokratiet kan overleve på længere sigt. Konservative partiers organisationsgrad kan også levere en plausibel forklaring på mere nutidige forskelle i demokratisk udvikling internt i grupperne af henholdsvis vestlige og ikke-vestlige demokratier, fx mellem Canada og USA eller Japan og Thailand. Men for at forklare det demokratiske efterslæb uden for Vesten skal man nok starte et andet sted end partiorganisering, nemlig ved årsagerne til og konsekvenserne af civilsamfundsstyrke og statsautonomi.

David Andersen
Institut for Statskundskab, Aarhus BSS
Aarhus Universitet

Henrik Larsen, *Teorier om dansk udenrigspolitik efter den kolde krigs afslutning*, Hans Reitzels Forlag, 2017.

Endelig! Fristes man til at skrive. Endelig udkommer der en samlet oversigt over de anvendte teorier til at studere dansk udenrigspolitik. Henrik Larsens nye bog *Teorier om dansk udenrigspolitik efter den kolde krigs afslutning* udfylder derved en væsentlig mangel i undervisningslitteraturen om dansk udenrigspolitik. Her har vi længe manglet en systematisk og samlet præsentation af de mest centrale teorier og tilgange, der har været udviklet til at analysere og beskrive dansk udenrigspolitik. Bogen har en bredde, hvor den vil være særdeles velegnet til kandidatundervisning og vil også kunne indgå i grundforløb, hvor der introduceres til studiet af dansk udenrigspolitik.

Bogens styrke ligger i den grundige diskussion og præsentation af de forskellige teorigrupperinger, der er vokset frem efter den kolde krigs afslutning. Larsen påpeger i særdeleshed, hvordan studiet af dansk udenrigspolitik teoretisk er blevet mere kompliceret efter den kolde krigs afslutning, hvor mange nye muligheder åbnede sig for de danske udenrigspolitiske aktører.

Tidligere eksisterede der ifølge Larsen én dominerende teoretisk position, nemlig Nikolaj Petersens *tilpasningsteori*, som havde udviklet sig til hovedrammen, med hvilken udviklingsdynamikkerne i den danske udenrigspolitiske kurs blev forklaret. Bogen giver en meget grundig introduktion til tilpasningsteorien og en række af de udviklingstendenser, som Nikolaj Petersen efterfølgende har udarbejdet for at tilpasse rammen til udviklingen efter den kolde krigs afslutning. Der fokuseres her særligt på handlerumsbegrebet og en række af de øvrige udviklingstendenser, der har været i det tilpasningspolitiske perspektiv. Her tages der primært afsæt i Hans Mouritzens arbejde.

Mens tilpasningsteorien således er en form for *baseline*-teori, påpeger Larsen, at der siden 1988 har udviklet sig en bred vifte af *mid-range* teorier til at forklare den danske udenrigspolitik og dens forskellige dimensioner. Bogen gennemgår teorierne på en saglig og engagerende måde, der vidner om en stor indsigt i variationen i de positioner, der har udviklet sig i beskrivelsen af dansk udenrigspolitik.

Ud over en god fremstilling af perspektiverne tilbyder Larsen en informeret og reflekteret diskussion af disse positioner, som kobles sammen med aktuelle udviklinger og tendenser i dansk udenrigspolitik. Denne diskussion er efter min vurdering vellykket i den forstand, at bogen derved åbner sig for et mere professionelt publikum, der ud over teorierne også er interesseret i debatterne inden for og imellem de teoretiske positioner.

Det dobbelte tag med både at præsentere samt skitsere og debattere de teoretiske positioner gør dog, at bogen indimellem kan være lidt svær at bestemme genremæssigt. I forhold til sidstnævnte ambition kunne man godt efterspørge en lidt bredere diskussion af de mere principielle overvejelser om, hvordan dansk udenrigspolitik kan og bør studeres. Her sigter jeg på spørgsmålet om det partikulære ved den danske case. Hvis man ser på en del af den teoretisering, der er opstået, virker denne til at have været tilpasset de danske forhold. Men hvorfor har vi ikke set anvendelse af de bredere IP-teorier i studierne af dansk udenrigspolitik? Og i hvilket omfang relaterer de forskellige mid-range teorier sig til deres overordnede teoretiske positioner? I den politologiske litteratur tager arbejde af fx Jens Ringsmose og Peter Viggo Jakobsen ofte eksplicit afsæt i den mere generelle IP-litteratur, som har været søgt anvendt til studier af dansk alliancepolitik og det danske bidrag i kampen mod terror. Det kunne passende have været behandlet mere eksplicit her.

Ydermere finder jeg det en anelse overraskende, at Larsen ikke inkluderer fx den historiske litteratur om dansk udenrigspolitik. Her tænker jeg blandt andet på Thorsten Borring Olesens og Poul Villaumes væsentlige bidrag. Selvom denne litteratur ikke er eksplicit teoretisk, har forfatterne i deres arbejde videreført og empirisk arbejdet med de samme begreber og forestillinger, som fx tilpasningsteorien har arbejdet med. Ligeledes har deres arbejde med kompartmentaliseringslogikken på en række områder været med til at nuancere diskussionen om fx aktivisme og tilpasning, da der kan differentieres mellem grader af tilpasning og aktivisme inden for forskellige institutionelle arenaer i den danske udenrigspolitik. Borring Olesen har endvidere bidraget til diskussionen om revisionisme i dansk udenrigspolitik i forbindelse med den politiske historiebrugsdiskussion, der fandt sted op gennem 00'erne som et resultat af de mange udenrigspolitiske kommissioner og udredningsarbejder.

Ligeledes kan det undre, at behandlingen af Rosanna Farbøl ikke figurerer under de historiske tilgange. Det giver naturligvis god mening at behandle hende under diskursteori, men hendes analyser viser også, hvordan tolkninger af historien kan påvirke legitimeringen af den førte politik under Fogh-regeringens beslutning om deltagelse i Irak-krigen.

Endelig findes der en række bidrag om studiet af dansk udenrigspolitik i diverse historiske tidsskrifter, som også kunne have tilføjet indsigt til de forskellige teoretiske positioner, herunder ikke mindst betydningen af nationale determinanter. Her sigtes særligt på Rasmus Mariagers arbejde om fodnotepolitikken og hans påvisning af de borgerlige partiers højredrejning samt venstrefløjens venstredrejning op gennem 1980'erne og de konsekvenser, dette fik for dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik. Tilsvarende har Morten Rasmussen

også beskæftiget sig med spørgsmålet om nationale determinanter, ikke mindst i forbindelse med det europæiske spørgsmål.

Samlet set er der dog tale om en meget vellykket bog, der udfylder en central mangel i litteraturen om dansk udenrigspolitik, og som jeg ser det, er der ingen tvivl om, at bogen bør blive anvendt flittigt i kurser om dansk udenrigspolitik. Samtidig rejser bogen mange (nye) interessante spørgsmål, der kunne være relevante at behandle mere detaljeret i den akademiske debat. Her kunne man mere generelt godt mangle en mere livlig diskussion i og på tværs af forskningsmiljøerne om, hvordan vi som forskere analytisk tilgår studiet af dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik. En ting, man godt kan savne i den henseende, er det mere overordnede principielle spørgsmål om, hvordan dansk udenrigspolitik bedst studeres – er Danmark en partikulær case eller en småstat som alle andre, hvor udviklingen i de forskellige teoretiske positioner i en vis forstand opererer i spændingsfeltet mellem den mere generelle IP-teori og den mere kontekstorienterede småstatslitteratur?

Rasmus Brun Pedersen,
Institut for Statskundskab, Aarhus BSS
Aarhus Universitet